Vrienden van Bali

Impressies Bali-reis Caroline & Arjen september/oktober 2019

Aan alle vrienden van de Vrienden van Bali, selamat!

We sloegen in 2018 een jaar over in onze reeks van bezoeken aan Bali. Het voorlaatste bezoek, in 2016, was bijzonder, omdat we toen een familiereis maakten met Rob, Marjan, Lucas, Floris, Ed en Sas. Het jaar daarop werd ons programma flink verstoord door een actieve vulkaan Agung. Die kwam uiteindelijk niet tot uitbarsting, maar het in de gevarenzone liggende Cabe Bali was gesloten. Ons bezoek aan het risicogebied, de gesprekken die we toen met Made Sudarmi, Made Birit en Komang voerden zullen we niet snel vergeten.

Met deze reisimpressies van onze bezoeken aan de vrienden op Bali die betrokken zijn bij projecten van de Stichting Vrienden van Bali geef ik graag meer wat indrukken dan in ons beknopte jaarverslag.

Veel leesplezier gewenst!
Arjen

Nono in Bali Barat Taman Nasional

Al lang van tevoren hebben we met onze vriend Nono afgesproken in de haven Labuan Lalang. Het is half negen op 24 september als we het parkeerterrein van het Taman Nasional (Nationaal Park) Bali Barat oprijden en we Nono bij zijn vaste restaurantje zien staan. Wat fijn om hem na twee jaar weer te zien! Al snel gaat het bij de stralende Nono over zijn zoon Zacky, die op 29 mei dit jaar geboren werd. Trots laat hij foto's op zijn telefoon zien. Hij vertelt ook dat zijn vrouw blij en opgelucht is, zeker na een eerdere miskraam. Zacky wordt multicultureel opgevoed: Javaanse en Balinese ceremonies bijten elkaar blijkbaar niet. Van zijn moeder leert Zacky Javaans, van zijn vader Engels en op school komen er straks Bahasa Indonesia en Balinees bij … Na een geweldige snorkeltocht bij Menjangan bezoeken we in Gilimanuk Nono thuis. Daar kunnen we de cadeautjes van Aleid,

Sas & Ed en van onszelf aan Zacky, die trots door vader en moeder getoond wordt, geven. Ze worden met veel plezier ontvangen en uitgepakt.

De trotste ouders met Zacky

Tussen de bedrijven door praten we met Nono over zijn projecten: de schoonmaakacties met scholieren in de mangrovebossen (op één dag werd er maar liefst 165 kg plastic verzameld!), de vuilnisbakken die hij op schoolpleintjes laat plaatsen. De kijkers die de Stichting eerder aan hem gaf bevallen heel goed en worden intensief gebruikt bij zijn milieueducatie. Nee, meer geld heeft hij nog niet nodig, zegt Nono, ook al dring ik stevig aan. Het karakteriseert Nono. Na een laatste groepsfoto nemen we afscheid van deze bevlogen natuurbeschermer en zijn vrouw, de kleine Zacky in haar armen.

Nono’s projecten: vuilnisbakken en schoonmaakacties in de natuur!

Banyualit: Sunset Ayu Family

Woensdag 25 september vroeg in de middag rijden we Jalan Laviana op en even later parkeren we bij Sunset Ayu Restaurant & Bungalows. We verbazen ons over het hotel, 2 hoog, dat op de zo mooie bananenplantage naast Sunset is neergekwakt. Enfin, het valt nog mee qua hoogte en ze hebben ook nog een beetje afstand gehouden van Sunset. De begroeting door Ayu, Komang en Indah is allerhartelijkst en Ayu pinkt zelfs een traantje weg: ‘So long ago, two years!’. Even later tilt Mangku Caroline in de lucht bij zijn krachtige omhelzing. Met een lekker koude Bintang praten we bij, zien we hoe vooral Andika (zoontje van Agus en Komang) is gegroeid en bijna even lang is als zijn oudere zusje Intan. We vertellen over onze eigen familiegebeurtenissen vorig jaar, Arjen’s moeder en Caroline’s vader die zijn overleden.

Met Ayu en Mangku na de konferensi, in Sudaji bij de ouders van Ayu en met Indah in Sunset Ayu

De vader en moeder van Ayu, beide nu dik in de 90, leven nog! We zoeken ze op vrijdag met Ayu op in Sudaji, en daar worden we enthousiast door beide begroet. Broos zijn ze, maar nog helder van geest. Ze zijn blij met de grote zak rijst die we meebrengen. Op de terugweg praten we met Ayu over Desi, die in Denpasar is gaan wonen en werken. Ayu maakt zich grote zorgen over het huwelijk van Desi met Billy en mist enorm regelmatig contact met haar dochter en haar twee kinderen.

In Sunset bewonderen we het winkeltje van Indah, die met haar man Gede deel is gaan uitmaken van het familiebedrijf, en een onderneminkje hebben in t-shirts: Shiver Konfeksi. Gede ontwerpt, met het logo van de Vrienden van Bali, dat het van internet plukt, prachtige shirts voor ons. Op donderdagmiddag houden we een heuse ‘ konferensi’ met Ayu en Mangku, waarbij plechtig de laatste aflossing van de lening voor de twee buitenboordmotoren voor de boten van Mangku en Agus wordt overhandigd. De motoren houden zich erg goed, vertelt Mangku, en gaan nog wel een paar jaar mee. ‘En daarna komen we wel weer bij jullie ...’

Banyualit: Made Ariana

Onze vriend de kunstschilder beleeft zorgelijke tijden. Eerder al vroeg hij hulp per whatsapp toen een vriend een lening niet afbetaalde bij de bank, en Made hem het certificaat van zijn eigen huis als onderpand had gegeven. De bank dreigde het huis te verkopen. Gelukkig, het gevaar werd afgewend, Made kon in zijn leuke huis in de desa van Banyualit blijven wonen. Met zijn twee zoons, maar helaas zonder zijn vrouw, die door allerlei ons onduidelijk gebleven oorzaken zoveel stress had dat ze zich op zichzelf terugtrok. Gelukkig komt ze af en toe wel langs, zoals ook juist deze middag als we Made opzoeken. Hij staat in een paarse trui in zijn keukentje sayur te koken en is erg blij ons te zien. Hij vertelt uitvoerig over het turbulente achterliggende jaar, waarin hij financieel behoorlijk aan de grond kwam te zitten. Zozeer zelfs, dat hij groenten in de vrije natuur moest sprokkelen op een bepaald moment. Hoe welkom is dan ook de hulp die wij aanbieden, in de vorm van het betalen van het schoolgeld voor zijn oudste, Krishna, die naar de Sekolah Desa (SD) gaat. Daarnaast kopen we een schilderij. Gelukkig vinden we het enige exemplaar dat qua formaat in ons huis past erg mooi. Later brengt Made in twee PVC-buizen het schilderij en het gedemonteerde spanraam (zo heet het daar ook) in Sunset

langs en praat hij nog even over zijn droom nog eens in Nederland te exposeren. Jaren geleden in Amstelveen verkocht hij voor ruim € 8000 aan schilderijen. Zou de Stichting hem daarbij niet kunnen helpen? Als we het geld langsbrengen treffen we Made's krasse en olijke vader op het erf. Natuurlijk gaan we met elkaar op de foto!

In het atelier, Made Ariana met zoons Putuh Krishna Aura Ariana en Kadek Aria Chandra Sastrawan, groepsportret

Banyualit: Teratai Dharma Centre

We hebben van Eddie het nieuwe adres van het fysiotherapie-centrum in Banyualit, aan de Jalan Desa Banyualit-Lovina Central (dorpsweg), gekregen. Ooit door een Nederlandse fysiotherapeute opgezet met haar Balinese man groeide So Rehab uit tot een goed voorzien centrum met oefenruimte, zwembad en klaslokalen. De vrienden hielpen regelmatig met de aanschaf van schoolmateriaal, meubilair, een laptop en met materiaal voor hulpmiddelen. Tot twee jaar geleden, na de scheiding van het stel, de Balinese achterblijver, op wiens naam alle bezittingen stonden, besloot alles te gelde te maken ten faveure van zijn eigen gewin. Het Liliane-fonds zette haar steun onmiddellijk stop. Nu heeft het centrum onder een nieuwe naam en in een heel bescheiden onderkomen een dappere doorstart gemaakt. Als we langsgaan wordt snel de manager, Gede Voga, erbij gehaald. Hij blijkt een groot prater te zijn, maar meent het goed. We zien de mooie meubels die de Vrienden eerder via Eddie aan het centrum schonken, en nu zijn nog een kast en een bureau met stoel erg welkom. We gaan daarvoor direct met Gede Voga

langs bij de meubelmaker in Banyualit, de directe buurman van Eddie in Gang Mangga nota bene! Het blijkt een zeer vriendelijke man en we bewonderen de voorraad Jati, teakhout, in zijn werkplaats. Met elkaar ontwerpen we kast en bureau en berekent de timmerman de kosten: Rp. 7 miljoen, ruim € 420, voor drie massief teakhouten meubels!

Bij Teratai en bij de meubelmaker in Banyualit

Banyualit: Dian

Na het bezoek aan de meubelmaker kunnen we direct door naar het erf van Eddie (dat niet toevallig ‘Sonnema’ heet) en zijn vrienden. Op verzoek van Eddie praten we met zijn ‘adoptiekind’ Dian, een veelbelovend meisje (ze is ‘pienter’, zoals dat in bahasa heet), die we zullen steunen bij haar vierjarige rechtenstudie. Ze zegt dan notaris te kunnen worden. We worden zeer vriendelijk ontvangen door allerlei familieleden. Eddie’s huisje ligt er keurig en opgeruimd bij. Gede Voga vertaalt voor ons als we een praatje maken. De slimme Wiwik, met kleintje op de arm, begrijpt direct waar het allemaal om gaat en treedt op als vertegenwoordiger van Dian’s ouders, die we pas later treffen als we het geld langsbrengen. Voor de verbrande pols van Caroline wordt er direct Aloë Vera afgesneden. Niets helpt beter! Dian straalt van oor tot oor als we vertellen haar te gaan steunen, en na het uitwisselen van telefoonnummers bestookt ze ons met korte berichtjes per whatsapp ...

Met Dian en met haar ouders

Banyualit: Tini

De slimme Tini (officieel Kartini) zoekt ons kort na aankomst op bij Sunset en we spreken af om haar nieuwe werkplek, een privéschool, te bekijken en bij te praten. We kennen haar als gedreven onderwijzeres bij So Rehab en we gingen eerdere jaren graag met haar schriften, boekjes, pennen en stof voor uniformen kopen namens de Stichting. Bij de toestanden binnen So Rehab heeft ze het moeilijk gehad om goed in te schatten wat er gaande was. Nu Teratai geen onderwijs-activiteiten ontplooit is ze gaan werken op een privéschool en geeft ze daarnaast thuis bijles aan gehandicapte kinderen (‘They have low focus’, zegt ze regelmatig).

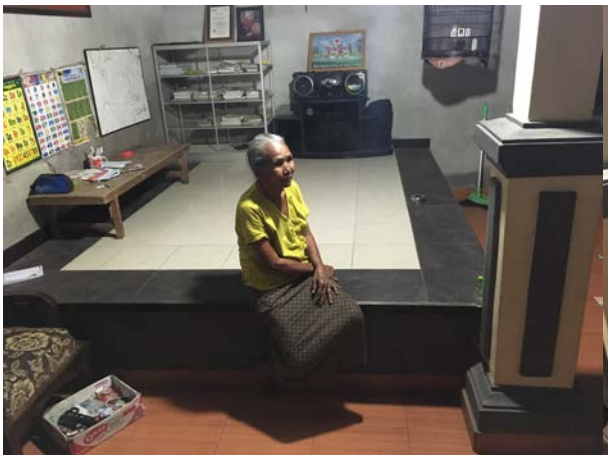

Bij Tini thuis

Voor de lessen thuis vraagt ze een bijdrage om wat materiaal aan te schaffen: boekjes, schriften, een tafel, een whiteboard. We rijden op de brommer, het is inmiddels donker geworden, van Sunset mee naar haar huis diep in de desa. Achter de mooie Balinese voorgevel schuilt een zeer sober, zo niet armoedig huis. We kijken omhoog direct tegen de dakpannen en helemaal waterdicht is het dak niet, geeft ze toe. We zijn blij dat het bestuur instemt Tini in haar goede werk te helpen!

Desa Les: Charles

Op 29 september gingen we op weg naar Amed bij Charles Jacobs (geboren 1936) langs in Desa Les. Ook hem kennen we al jaren. Wat heeft deze oud-hoogleraar sociologie veel voor zijn eigen dorp Les (de grap CharLES ligt voor de hand) gedaan: toiletten (het kamar mandi project), scholen, een hospitaaltje, computerlessen en nog meer! Het waterreservoir, de Bak Air, een van de twee projecten die de Vrienden in Les financierden, is nog steeds een succesverhaal. De arme bewoners van het dorp hebben zo ook schoon water in hun huizen, maar toen er een keer brand uitbrak dichtbij de bak was het vuur met emmertjes die in de bak gevuld werden ook nog eens snel geblust!

Op een scooter komt hij aangescheurd als we voor zijn huis staan. ‘Jullie zijn te vroeg’, roept hij ons toe. Hij komt net terug van de zegening van een door hem geschonken brommer en viel nota bene onderweg daarnaar toe. Drie uur lang praten we bij met Charles, die nog steeds heel actief is in het dorp. De meegebrachte stroopwafels vallen goed in de smaak. Natuurlijk praten we over zijn projecten, maar ook over de schade die veroorzaakt werd aan zijn huis door de aardbevingen op Lombok het jaar ervoor. We bekijken twee boeken van Charles grote vriend Toine Knipping waarin ook waarderend over Charles wordt geschreven. De oud-studiegenoot van Charles, een inmiddels internationaal opererende ondernemer (Amicorp Group), steunt hem inmiddels maandelijks met $ 3000 voor zijn vele projecten, dus van de Vrienden van Bali verwacht Charles geen hulp meer.

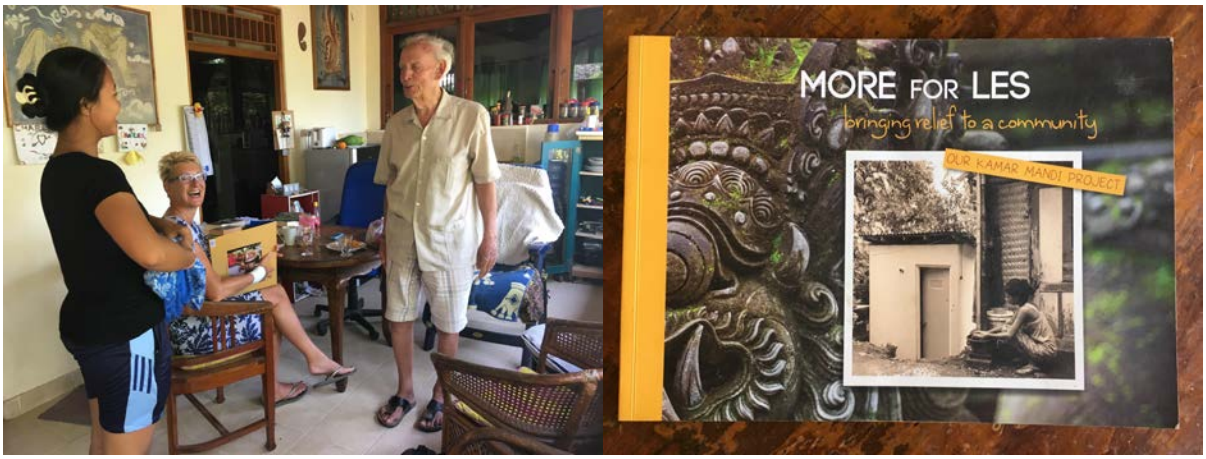

Op het terras bij Charles en het omslag van het Amicorpboek over Les.

Budakeling: schoolkinderen

De eerste afspraak met Made Sudarmi, de ochtend direct nadat we in Tirtagangga zijn gearriveerd in ons zo geliefde Cabe Bali, loopt mis. Totaal onverwacht is een oom van haar man Wayan overleden. Made was de laatste die met hem sprak en we krijgen haar zeer verdrietig aan de telefoon, als haar dochter ons in Budakeling bij de galerie vertelt wat er gebeurd is. Gelukkig kunnen we de volgende dag wel

uitgebreid met Made Sudarmi bijpraten, nota bene in het nieuwe eettentje ‘Tea Point’ dat ze voor haar zoon Kadek heeft laten bouwen in Amlapura en mooi heeft ingericht. Een beetje gekke kaart, gericht op een jong publiek van de grote school om de hoek. Maar Nasi en Mie zijn toch maar snel aan de kaart met exotische hapjes als mini-pizza’s toegevoegd … We praten over de asregen en haar Australië-reis twee jaar terug in die crisistijd, over de familiezaken, over het overlijden van mijn moeder middels euthanasie – ondenkbaar op Bali … Later nemen we de lijst van kinderen voor het schooljaar 2019-2020 door – Made weet van bijna allemaal hun namen en klassen, maar een paar dingen zullen nog gecheckt worden. Er komen op haar voorstel enkele kinderen bij voor de Sekolah Desa. Enkele kinderen van de SMP (junior high school) stromen door naar het wat duurdere SMA (senior high school). Totaal gaan we maar liefst 27 kinderen ondersteunen. Made vertelt dat de administratie best veel werk is, maar dat het contact met kinderen en ouders, die elke maand weer hun bijdrage komen halen, haar ook heel veel plezier geeft.

Met Made in Tea Point, Amlapura

Sinds vier jaar werd er ook weer een avond met de kinderen en hun ouders georganiseerd. Op onze laatste dag in Tirta gaan we rond half vijf opnieuw bij Made langs. Wat heeft ze toch een mooi erf met een mooi uitzicht! Ouders en kinderen druppelen binnen terwijl Caroline en Made voor de laatste keer de lijst door nemen, kinderen en ouders nog even worden gevraagd naar de precieze namen en klassen.

Uitzicht en erf van Arunia Silver, Caroline en Made werken aan het overzicht, de eerste kinderen arriveren

Groepsfoto met de kinderen

Het schemert al als we de ouders en kinderen in een kring op het bordes van de nieuwe Galerie vragen te komen zitten. Made spreekt iedereen toe en af en toe herkennen we iets: Yayasan Vrienden van Bali', 'Pappa Arjen en Tante Caroline' … Op Car's verzoek spreek ik daarna nog een paar woorden: je opleiding is belangrijk, wij zijn zo blij dat we kunnen helpen, en we zo blij zijn met de onschatbare hulp van Made Sudarmi. Dat laatste weigert ze te vertalen, terwijl ze haar tranen, net als Caroline, wegveegt … De groepsfoto wordt gemaakt door Made's dochter. Daarna komen er dozen tevoorschijn met een bordje nasi campur. Ontroerend is te zien dat sommige kinderen hun doos dicht laten: die nemen ze mee naar huis om met de familie te delen.

Ababi: kleuterschool

Op onze eerste dag in Tirta zoeken we natuurlijk ook onze vrienden Gede Wangsa en zijn vrouw Kadek op. Enthousiast worden we in hun guesthouse (Batur Indah, eenvoudig maar met een fenomenaal uitzicht) door ze begroet. We praten bij over de ontwikkelingen in de familie (hun oudste zoon is al afgestudeerd en loopt stage in Denpasar) en natuurlijk ook over de kleuterschool in Ababi. Die ontwikkelt zich nog steeds erg goed en heeft nu maar liefst 5 docenten. De twee lokaaltjes zitten propvol met gemiddeld 60 kinderen. De Kepala Desa is nu medeverantwoordelijk voor de school maar met de uitbreiding met een derde lokaal is hij helaas nog niet gestart.

Vl.n.r. Kadek, Gede, Caroline en Arjen; het uitzicht vanaf Batur Indah Guesthouse

Na een heerlijke wandeling met de broer van Gede bezoeken we de school. Hoofd van de school Kadek ontvangt ons zeer enthousiast. Gede Wangsa en de Kepala Desa voegen zich even later bij het gesprek. De school had de jaarlijkse bijdrage voor schoolmiddelen voor 2018 en 2019 nog tegemoet. In een uitvoerig overleg besluiten we deze bijdragen en die voor 2020 in te zetten voor de overkapping van een deel van het schoolplein. Dat is immers wat alle betrokkenen graag willen. Door de flesjes water die we overhandigd krijgen bedenken we dat er daarnaast ook een verantwoorde manier van waterdrinken nodig is. Samen met Gede kopen we in Amlapura een standaard voor de grote waterflessen van 19 liter, de gallons. Met bekertjes erbij zijn we zo op de kleuterschool tenminste af van de vele flesjes. De volgende dag brengen we de waterstandaard langs en treffen we het: alle kinderen in Balinese kleding op het schoolplein. De nieuwe gouverneur van Bali heeft bepaald dat de scholieren en ambtenaren elke donderdag ‘pakaian adat’, formele traditionele (religieuze) Balinese kleren moeten dragen. We fotograferen de fotogenieke kinderen, die later de klas in gaan. Later in Cabe Bali geven we aan Gede Wangsa de som van Rp. 13,2 miljoen voor de overkapping.

Met alle onderwijzers, meten voor de overkapping, Kadek in gesprek met Caroline, kinderen op het schoolplein

Ababi: een varken

Jaren zijn we niet meer op de Pasar Babi geweest. Dus de kans om voor de arme tante van Made Birit een varken aan te schaffen, samen met Made en zijn vrouw, grepen we graag aan. Het bezoek aan de markt van Bebandem, die eens in de drie dagen wordt gehouden, is, zoals altijd, weer een enorme belevenis. Er is weinig veranderd, hoewel er nu wat minder varkens met de pootjes vastgebonden op de grond liggen en er wat meer in een hok rondlopen. Niet onverwacht duurt het weer lang voor Made en zijn vrouw een knoop durven door te hakken, hoewel ze hun voorkeursvarken al snel in het oog hebben. In een grote zak wordt de nieuwe aanwinst, door Caroline tot Willem Alexander omgedoopt (wegens gelijkenis?), bij ons in de auto gelegd. Made rijdt naar zijn huis op een erf in de desa van Ababi. Heerlijk groen nog daar, omringd door klapperbomen, koffiestruiken, cacaobomen. Het varken wordt traditioneel pas in het hok gezet nadat dat met vuur is gereinigd. Een taak die door Made's moeder uitgevoerd wordt. Nadat de ogen van het varken met knoflook zijn ingewreven loopt WA snuffelend door zijn nieuwe onderkomen. Het prachtige varken is de nakomeling van een Javaanse vader en een Balinese moeder, een 'gado-gado' dus. Made vertelt dat hij over een jaar wel 150 kg zal wegen!

Op de Pasar Babi onderhandelen, het hok ritueel reinigen, daar staat hij dan: WA!

Ababi: Made en Komang

In Cabe Bali gaan de zaken, doordat het toerisme in Oost-Bali door de dreigende Agung nogal te lijden heeft, niet zo florissant. Het personeel is ingekrompen, zodat onze trouwe vrienden Made Birit en Komang zich de benen uit het lijf lopen. Als altijd hebben we weer zeer boeiende en uitgebreide gesprekken met Made.

Met Komang en Made Birit in Cabe Bali

Wat vertelt hij toch veel en wat heeft hij een humor. Rijden we over een drempel, dan verteld hij dat het een ‘Polisi Tidur’ is, een slapende politieagent! Komang vervangt de kok, die juist deze week gaat trouwen. Wat blijkt hij lekker te kunnen koken, met de Urap en Babi Kecap als uitschieters. Als alle jaren steunen wij de jongens, die een schamel salaris van Rp. 2,5 miljoen per maand, nog geen € 150, ontvangen.

Matur Suksema

We hebben genoten van de vele ontmoetingen met onze vrienden op Bali en zijn dankbaar dat we dankzij het fonds van de Vrienden van Bali steun konden geven aan kinderen en volwassenen die dat echt nodig hebben! Spreekt onze aanpak aan? Word dan ook vriend van Bali door het storten van een bijdrage op bankrekening-nummer NL06INGB0004230470 t.n.v. de Stichting Vrienden van Bali te Leiderdorp.

Vrienden van Bali